

PUBLIEKSVERSIE ONDERZOEK

BOPPESLACH FRYSKE AKADEMY

Voorwoord

Begin deze eeuw was kwaliteit hét onderwerp in het Nederlandse onderwijs. In Fryslân kreeg het onderwerp nog een extra impuls, omdat er sinds de jaren vijftig van de vorige eeuw al onderzoek werd gedaan naar vermoede onderwijsachterstanden in taal en rekenen. In een voorstudie van Van Ruijven (2000) werd dit vermoeden bevestigd. De provincie Fryslân antwoorde in 2006 op deze bevindingen met de onderwijsnotitie Boppeslach. Hierin legde de provincie de ambitie vast de achterstanden in te lopen. In het kader van het Boppeslach-project konden scholen subsidie krijgen om de onderwijskwaliteit te verbeteren.

In 2007 kreeg de Fryske Akademy de opdracht van de provincie Fryslân onderzoek te doen naar de effecten van het Boppeslach-project. Hiervoor zijn deelonderzoeken uitgevoerd naar de onderwijskwaliteit en de werking van het drietalig onderwijsmodel.

In dit rapport vindt u een samenvatting van de opzet, resultaten en belangrijkste conclusies van deze onderzoeken. Voor het volledige onderzoek verwijzen we graag naar onze website www.fryske-akademy.nl.

Projectteam Boppeslach-onderzoek, Fryske Akademy:

Edwin Klinkenberg

Marrit Jansma

Ramzié Hage

November 2016

1. Boppeslach

Om de geconstateerde onderwijsachterstanden (Van Ruijven, 2000; 2003 en 2004; Inspectie van het Onderwijs, 2009) weg te werken en de onderwijskundige kwaliteit van het onderwijs te verbeteren, kwam de provincie Fryslân in 2006 met de onderwijsnota Boppeslach.

In de nota Boppeslach (2006) werd de beoogde kwaliteitsverbetering in drie deelgebieden uitgewerkt, namelijk:

- De onderwijskundige kwaliteit van het Friese basisonderwijs.
- Het integraal taalbeleid.
- De gezamenlijke inzet van basisscholen en overige zorginstanties op het terrein van leerlingenzorg.

1.1 Concrete doelstellingen

Deze speerpunten werden vertaald naar een aantal concrete doelstellingen:

- Verhoging van de leerprestaties op het gebied van taal, rekenen en kennis van de wereld.
- Uitstroom naar HAVO en VWO overeenkomstig het landelijk gemiddelde. Bij aanvang van het project lag de uitstroom 3% tot 5% lager dan het landelijk gemiddelde.
- Duurzame afname van het aantal 'zeer zwakke' scholen (bij aanvang van het Boppeslach-project bijna 2x zo hoog als het landelijke gemiddelde) tot minder dan 2% van het totaal.
- Verhoging van het aantal 'Trijetalige Skoallen' tot 20% van het totaal.

Met de deelname aan het Boppeslach-project is ook op een secundair niveau beoogd een aantal doelstellingen te formuleren. Deze doelstellingen hebben geleid tot een aantal belangrijke neveneffecten die fungeren als een hefboom in het proces dat leidt tot de beoogde kwaliteitsverbetering van het onderwijs.

De belangrijkste voorbeelden hiervan zijn:

- Middels de systematiek rond de toekenning en afrekening van de Boppeslach subsidies zijn betrokken schoolleiders gedwongen om planmatig te werken. Dat wil zeggen: beginnen met het werken vanuit een probleemanalyse, het formuleren van doelen waar men aan het eind van het schooljaar wil zijn en tenslotte het evalueren of de gestelde doelen zijn gehaald. Deze (jaar)cyclus is een belangrijk instrument om de kwaliteit van het onderwijs (a) op het gewenste niveau te brengen en (b) op het gewenste niveau te houden.
- Met name het oordeelkundig gebruik van meer gestandaardiseerd toetsmateriaal uit het (Cito) leerlingvolgsysteem maakt het voor de leerkrachten mogelijk om meer en beter inzicht krijgen in het leerproces van de leerlingen en daardoor meer grip krijgen op de leerlingprestaties. Systematische en kritische analyse van de leerlingprestaties is één van de aspecten die van invloed zijn op de kwaliteit van het onderwijs.
- De aanschaf van nieuwe lesmethoden en de instructie om daar mee om te gaan leidt ertoe dat de nieuwe inzichten die ten grondslag liggen aan de methoden de scholen zijn binnengedrongen. Dit heeft geleid tot een geleidelijke modernisering van het onderwijs en meer oefening van de vaardigheden van de leerkracht zoals het effectief differentiëren.
- Gebruik van moderne les en toetsmethoden zorgt ervoor dat de leerkrachten meer inzicht krijgen in het leerproces van de individuele leerling. Hierdoor is een leerkracht in staat om leerachterstanden en moeilijkheden eerder en sneller te signaleren. Leerlingzorg kan hierdoor beter worden vormgegeven.

Bovengenoemde neveneffecten hebben de leerkrachten van Boppeslachscholen gefaciliteerd in de overstap naar het moderne kwaliteitsdenken in het onderwijs.

1.2 Procedure

De provincie Fryslân startte in 2007 het project Boppeslach. Basisscholen die hun onderwijskwaliteit wilden verhogen konden zich inschrijven om in aanmerking te komen voor een provinciale subsidie om te werken aan één of meer van bovengenoemde doelstellingen. In de selectieprocedure moesten de scholen naast een analyse van de huidige situatie – een zelfevaluatie die destijds al heel gebruikelijk was – ook een plan inleveren aangaande de beoogde kwaliteitsverbetering. Scholen konden hierbij kiezen voor verbetering van het taalonderwijs of voor een brede algemene kwaliteitsverbetering. Hiervoor was per school maximaal respectievelijk € 5.000 (plus kosteloze begeleiding door it Taalsintrum Frysk) en € 25.000 per jaar beschikbaar.

Het aantal scholen dat zich aanmeldde – ruim 200 – was vele malen groter dan de 87 die uiteindelijk werden geselecteerd. Bij de selectie is gekeken of er directe aanleiding was voor verbetering, zoals een (dreigende) inspectiebeoordeling als zwakke of zeer zwakke school. Daarnaast werden ook de ambitie van de school en de verandercapaciteit meegenomen. Bij de verandercapaciteit gaat het om de mate waarin alle teamleden tijd en energie in de kwaliteitsverbetering willen investeren. Scholen met duidelijke spanningen of conflicten in het team hebben vrijwel geen verandercapaciteit.

De selectie vond plaats in twee ronden. Scholen die door de eerste ronde kwamen, is gevraagd een uitgebreid verbeterplan op te stellen. Deze plannen zijn beoordeeld op haalbaarheid, doelgerichtheid en relevantie. Scholen die niet door de eerste ronde kwamen, zijn op een wachtlijst geplaatst. De meeste van de in de eerste omloop afgewezen scholen zijn in 2010 alsnog toegelaten. Uiteindelijk hebben zo'n 250 van de 475 Friese basisscholen deelgenomen aan Boppeslach.

2. Drie mogelijke interventies

Scholen kregen drie thematische mogelijkheden om de kwaliteit van het (taal)onderwijs te verbeteren aangeboden:

- A. Het aanschaffen en implementeren van nieuwe methoden en materialen.
- B. Professionalisering van schoolleider en leerkrachten.
- C. Tijdelijke extra formatie om kwaliteitsverbeteringen goed door te kunnen voeren.

Deze mogelijkheden zullen we in het vervolg “interventies” noemen. De meeste scholen hebben gekozen voor interventie A en B.

2.1 Interventie A: Nieuwe methoden en materiaal

De Boppeslach-bijdrage onder Interventie A is door veel scholen gebruikt voor het moderniseren van taal-, lees- en rekenmethoden. Ook is een groeiend aantal scholen door de Boppeslach-bijdrage overgestapt op het leerlingvolgsysteem van Cito. Voor aanvang van Boppeslach was Fryslân de provincie waar het minst gebruik van dit systeem werd gemaakt.

2.2 Interventie B: Professionalisering

De Boppeslach-bijdrage onder Interventie B is vooral gebruikt voor het volgen van verschillende cursussen door het team en/of individuele leerkrachten. Schoolleiders noemen als neveneffect van de gevolgde cursussen dat het team ook professionaliseert doordat het met nieuwe werkvormen leert werken, wat een positief effect heeft op de instructie, het effectief differentiëren en het opbrengst gericht werken.

2.3 Interventie C: Tijdelijke formatie

De Boppeslach-bijdrage onder Interventie C is vooral gebruikt door scholen met een bovengemiddeld aantal combinatiegroepen. Zij hebben voornamelijk onderwijsassistenten ingezet, om tegemoet te komen aan de behoefte om de onderwijsleerprocessen te verbeteren en nieuwe methoden goed te kunnen implementeren.

3. Onderzoek naar kwaliteitsverbetering

Parallel aan de uitvoering van de nota Boppeslach, heeft de Fryske Akademy in opdracht van de provincie Fryslân het onderzoek naar de effecten van Boppeslach gedurende de jaren 2008-2014 uitgevoerd.

3.1 Kwaliteitsverbetering op verschillende niveaus.

De Fryske Akademy heeft onderzocht of de effecten van Boppeslach aangetoond kunnen worden in de vorm van kwaliteitsverbetering op onderstaande drie niveaus. Deze niveaus zijn gedeeltelijk in de doelstellingen van Boppeslach (zie ook 1.1) terug te vinden.

3.1.1 Niveau 1: Kwaliteitsbeoordeling door officiële instanties

Onder niveau 1 wordt de kwaliteit, zoals die door de Inspectie van het Onderwijs wordt vastgesteld en door visitatiecommissies op het terrein van drietalig onderwijs wordt beoordeeld, verstaan.

De onderstaande beleidsdoelen bevinden zich op dit niveau:

- Duurzame afname van het aantal 'zeer zwakke' scholen (bij aanvang van het Boppeslach-project bijna 2x zo hoog als het landelijke gemiddelde) tot minder dan 2% van het totaal.
- Verhoging van het aantal 'Trijetalige Skoallen' tot 20% van het totaal.

3.1.2 Niveau 2: Bestuurlijke en didactische kwaliteit

Onder niveau 2 wordt de kwaliteit van schoolleider, de leerkrachten en het team als geheel bedoeld, wat voorwaardelijk is voor onderwijs van goede kwaliteit. Niveau 2 veronderstelt o.a. de juiste inzet van goede methoden en het omgaan met verschillen.

3.1.3 Niveau 3: Leerlingprestaties

Onder niveau 3 wordt gekeken naar de leerling prestaties en de uitstroom. Onderstaande beleidsdoelen bevinden zich op dit niveau:

- Verhoging van de leerprestaties op het gebied van taal, rekenen en kennis van de wereld.
- Uitstroom naar HAVO en VWO overeenkomstig het landelijk gemiddelde.

3.2 Vaststelling van de niveau's

Niveau 1

Het beoogde effect op niveau 1 is door o.a. de Inspectie van het Onderwijs (2013) vastgesteld. Dat betekent dat de beleidsdoelen op dit niveau zijn gerealiseerd. Boppeslach heeft op dit niveau een positieve bijdrage geleverd aan de gewenste kwaliteitsverbetering.

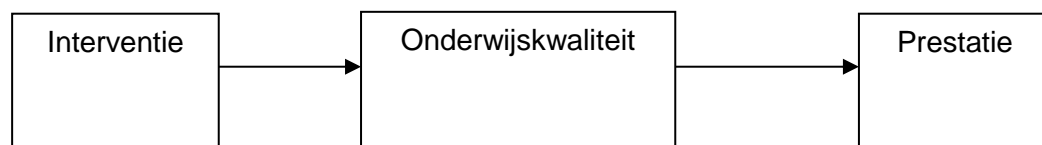
Niveau 2 en 3

Het aantonen van de mogelijke effecten op niveau 2 en 3 is meer complex en vormt de centrale onderzoeksvraag van dit onderzoek.

3.3 Opzet

Het onderzoek moet antwoord geven op de vraag welke interventies deelnemende scholen hebben ingezet, en of deze interventies effectief waren. Hierbij is vooral gekeken naar de gemiddelde prestaties van leerlingen. Voor het onderzoek naar de kwaliteitsverbetering op verschillende niveau's (met de focus op niveau 2 en 3) zijn daarnaast gegevens verzameld op het niveau van de school, de schoolleiding, de leerkracht en de leerling. Daarnaast is met schoolleiders gesproken om aanvullende kwalitatieve data te verkrijgen en om inzicht te krijgen in de maatschappelijke context waarin de school functioneert.

Bij het meten van de didactische en bestuurlijke kwaliteit, is er gebruik gemaakt van een theoretisch model (zie figuur 1) waarin de eigenschappen van de school, de groep en de leerkracht aan elkaar zijn gekoppeld. Doel hiervan is de verbetering van de leerlingprestaties. De beoordeling van de in het model gekoppelde factoren die van invloed zijn op de kwaliteit van de school wordt in dit onderzoek opgevat als het kwaliteitsprofiel van de school. Bij de nadere analyse van de data is er, naast leerlingprestaties, vooral gekeken naar de volgende aspecten binnen het kwaliteitsprofiel: de stabiliteit van de teamsamenstelling, het onderwijskundige beleid, de implementatie van het zorgbeleid en het onderlinge vertrouwen.

Figuur 1 - Theoretisch model voor het verbeteren van de onderwijskwaliteit.

4. Leerlingprestaties en kwaliteitsprofiel

In het onderzoek naar de resultaten van de verschillende interventies, zijn scholen ingedeeld in drie groepen: scholen die minder dan 30 procent van de subsidie besteedden aan een interventie, scholen die er tussen de 30 en 40 procent aan uitgaven en scholen die er meer dan 40 procent van de subsidie voor inzetten. Op deze manier wordt inzicht verkregen in de prioriteiten die de scholen stellen in hun kwaliteitsverbeteringproces. Wanneer de subsidie evenredig wordt verdeeld over de drie verschillende interventies dan ligt voor elk van de interventies de besteding tussen de 30 en 40 procent. Wanneer meer prioriteit aan een bepaalde interventie wordt gegeven dan ligt de besteding daaraan boven de 40 procent. Wanneer minder prioriteit aan een bepaalde interventie wordt gegeven dan ligt de besteding daaraan onder de 30 procent.

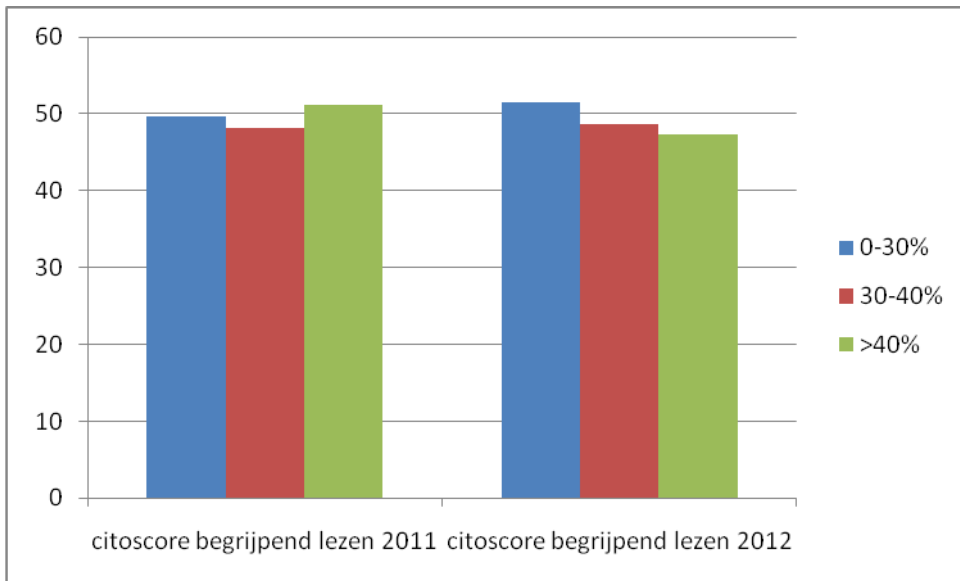
Per interventie zijn de prestaties van de leerlingen vergeleken aan de hand van de scores voor technisch lezen, begrijpend lezen en rekenen. Daarnaast is de scholen gevraagd zichzelf een voldoende of onvoldoende toe te kennen op een aantal aspecten van het kwaliteitsprofiel zoals dat eerder gebruikt is door Van Ruijven (2006) in haar onderzoek naar onderwijsachterstanden. Dit profiel bestaat uit een aantal aspecten van de school die indicatief zijn voor kwaliteit, zoals bijvoorbeeld de taakgerichte werksfeer, de instructiekwaliteit, de stabiliteit van de teamsamenstelling en het onderlinge vertrouwen.

4.1 Interventie A: nieuwe methode

De resultaten van de leerlingen van scholen die een nieuwe methode of nieuw materiaal invoerden, laten weinig verandering zien. Het niveau van de scores van de leerlingen op toetsen voor technisch en begrijpend lezen en rekenen-wiskunde blijft in 2012 ongeveer gelijk aan dat in 2011. Dit geldt zowel voor scholen die minder dan 30 procent van de subsidie aan deze interventie besteedden als voor de scholen die hier 30 procent of meer aan uitgaven. Uitzondering is het niveau van de score voor technisch lezen zoals gemeten met de drie minuten toets (zie figuur 2), dat bij de middengroep een substantiële daling laat zien. Ondanks deze observatie wordt geen relatie geconstateerd tussen de prioriteiten die de verschillende scholen stellen met betrekking tot het aanschaffen van nieuwe methodes en de leerlingprestaties op het gebied van technisch en begrijpend lezen en rekenen-wiskunde.

Figuur 2 - score drie-minuten-toets

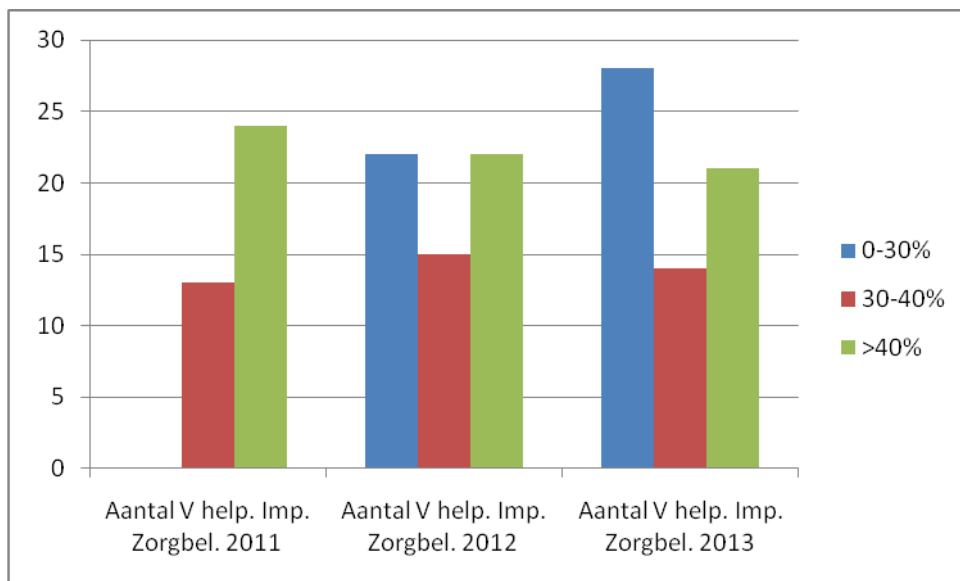
Figuur 3 - score begrijpend lezen

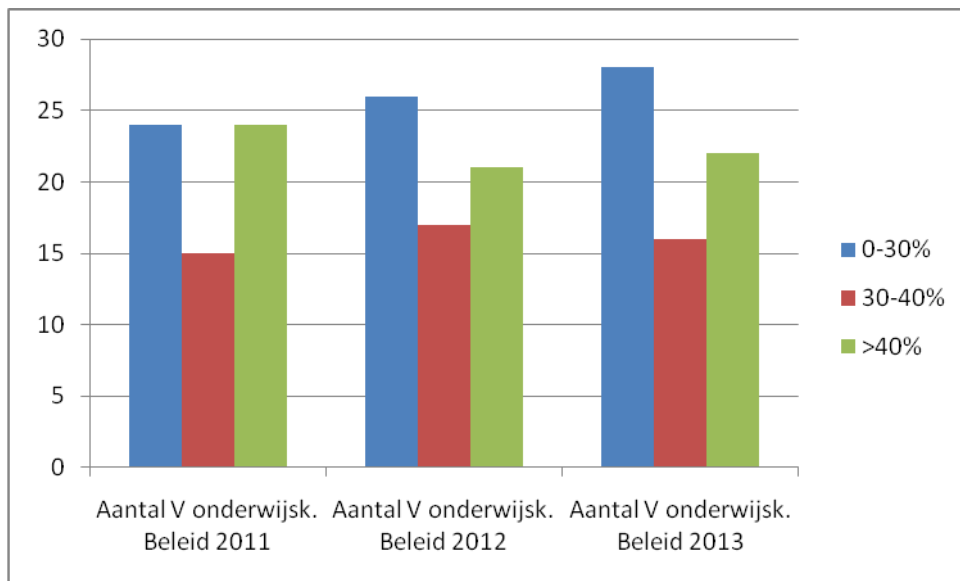
Figuur 4 - score rekenen-wiskunde

4.1.1 Kwaliteitsprofiel

De kwaliteitsprofielen van scholen die een nieuwe methode of nieuw materiaal hebben aangeschaft laten voornamelijk kleine verschuivingen zien. Het grootste effect is zichtbaar bij het kwaliteitsaspect 'implementeren zorgbeleid'. Van de scholen die minder dan 30 procent van de beschikbare middelen aan nieuwe methoden besteedde, geven er meer zichzelf een voldoende. Deze scholen leggen de prioriteit niet op nieuwe methoden en materiaal maar meer op het totaal van bestedingen aan de overige interventies professionalisering en het aanstellen van extra formatie. Dit geldt ook het kwaliteitsaspect 'Onderwijskundig beleid' dat een lichte stijging laat zien van het aantal voldoende bij scholen die hier minder dan 30 procent van de middelen aan nieuwe methoden en materiaal besteedden.

Figuur 5 Implementeren zorgbeleid

Figuur 6 Onderwijskundig beleid

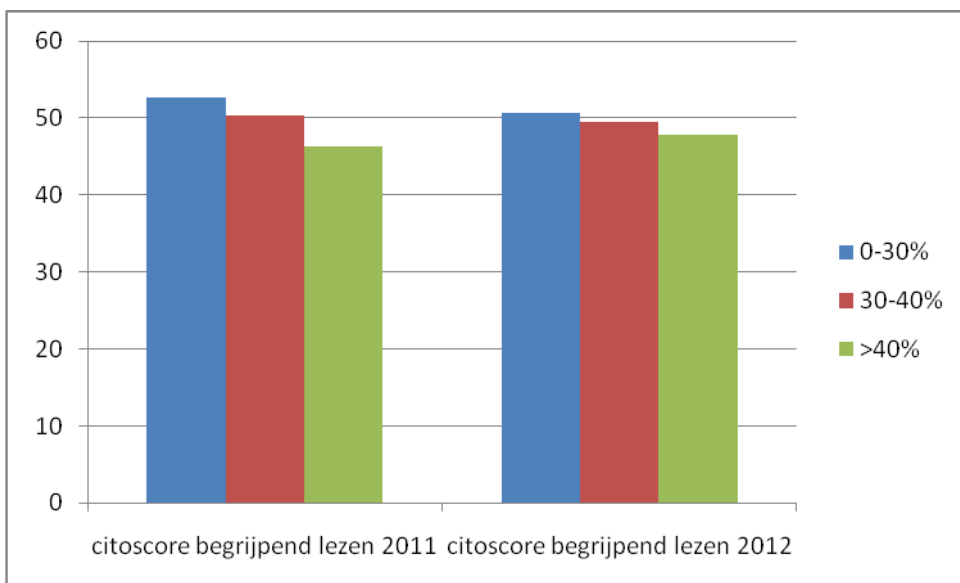
4.2 Interventie B: professionaliseren

De resultaten van de leerlingen van scholen die een ingezet hebben op professionalisering van het team alswel individuele leerkrachten laten weinig verandering zien. Het niveau van de scores van de leerlingen op toetsen voor technisch en begrijpend lezen en rekenen-wiskunde blijft in 2012 ongeveer gelijk aan dat in 2011. Dit geldt zowel voor scholen die minder dan 30 procent van de subsidie aan deze interventie besteedden als voor de scholen die hier 30 procent of meer aan uitgaven.

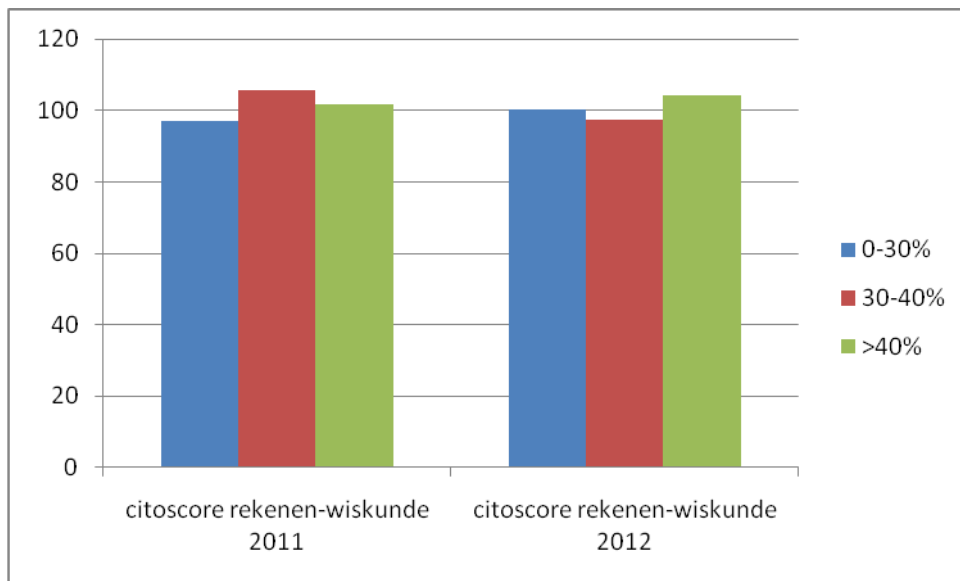
Net als voor de aanschaf van nieuwe methoden en materiaal kan voor de professionalisering geen relatie worden geconstateerd tussen de prioriteiten die de verschillende scholen stellen en de leerlingprestaties op het gebied van technisch en begrijpend lezen en rekenen-wiskunde.

Figuur 7 - score drie minuten toets

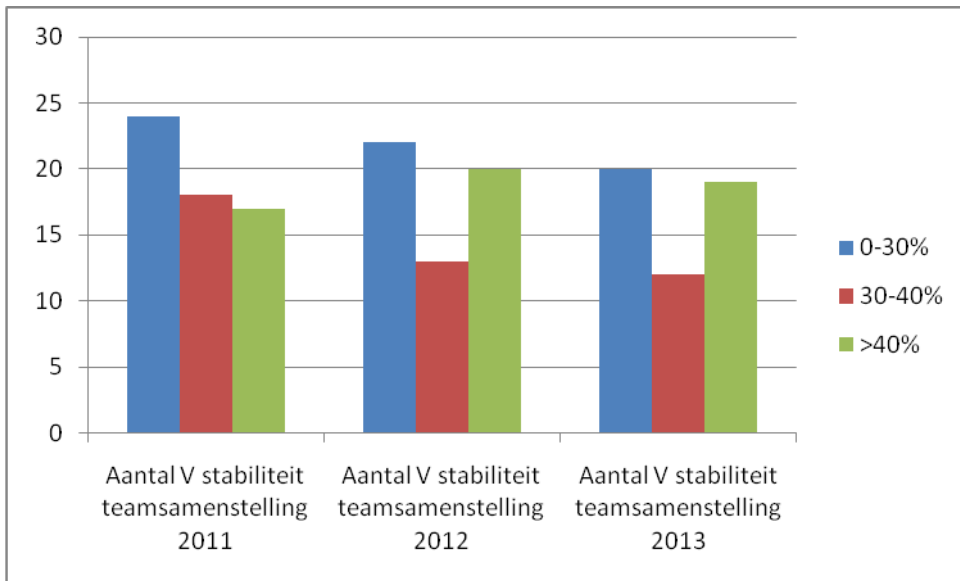
Figuur 8 - score begrijpend lezen

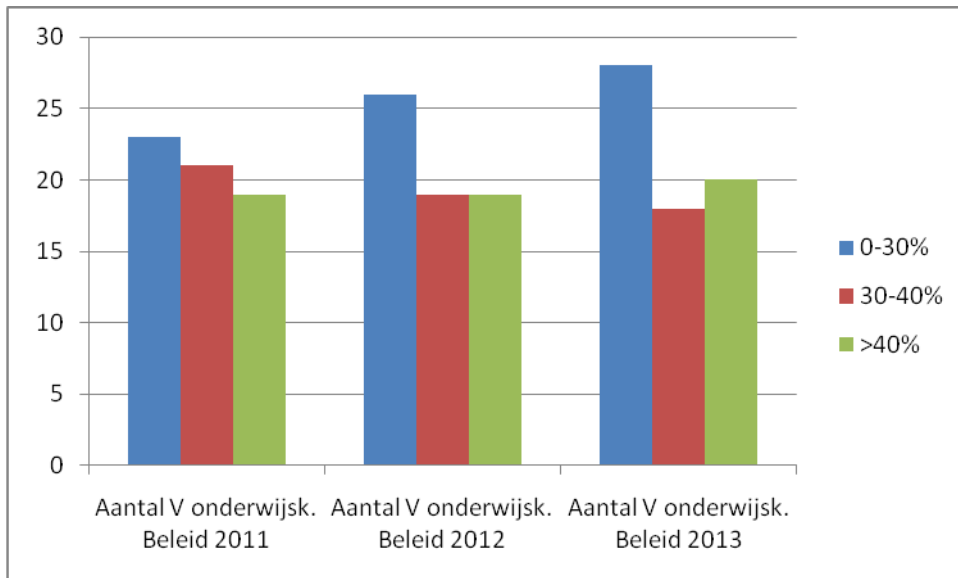
Figuur 9 - score rekenen-wiskunde

4.2.1 Kwaliteitsprofiel

Scholen die (minder dan) evenredig hebben ingezet op professionalisering kennen zichzelf minder vaak een voldoende toe op de stabiliteit van de teamsamenstelling. Wat het onderwijskundig beleid betreft, is er zowel bij scholen die minder dan 30 procent als bij scholen die meer dan 40 procent besteden aan professionalisering sprake van een lichte toename van het aantal voldoende. Voor deze kwaliteitsaspecten kan niet geconcludeerd worden dat de prioritering op de professionalisering van het team gerelateerd is aan een verbetering van de aspecten teamstabiliteit en onderwijskundig beleid. Kennelijk heeft de focus op professionalisering geen grote invloed op de verbetering van de teamstabiliteit en het onderwijskundig beleid.

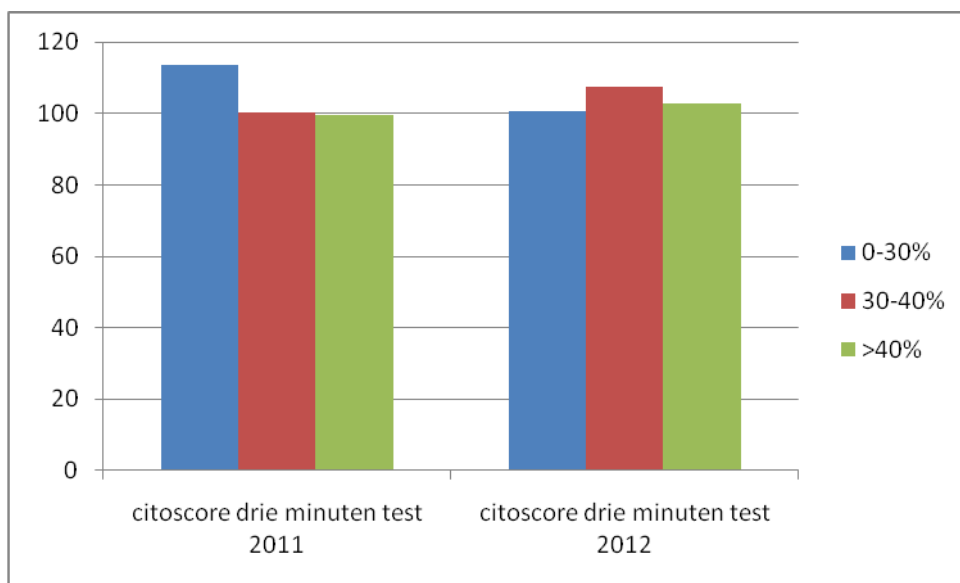
Figuur 10 - Stabiliteit teamsamenstelling

Figuur 11 - Onderwijskundig beleid

4.3 Interventie C: extra personeel

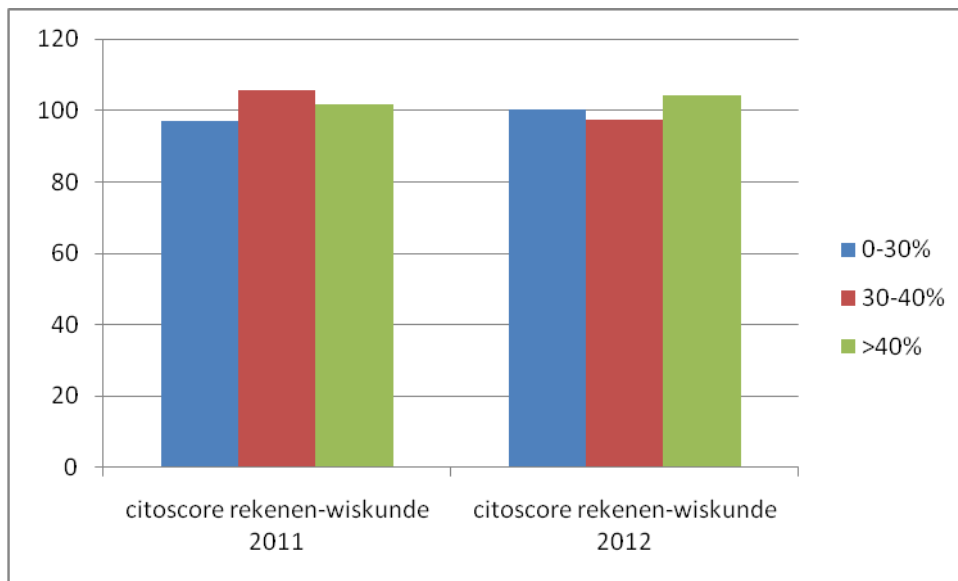
De leerlingen van de scholen die meer dan gemiddeld inzetten op extra personeel halen in 2012 slechts een marginaal hogere score op de toets voor begrijpend lezen dan in 2011. Op de gebieden technisch lezen en rekenen-wiskunde scoren ze in beide jaren ongeveer even hoog.

Figuur 12 - score drie minuten toets

Figuur 13 - score begrijpend lezen

Figuur 14 - score rekenen-wiskunde

4.4 Best-practise analyse

In het onderzoek is niet alleen gekeken naar de gemiddelde prestaties van leerlingen. De onderzoekers hebben ook de hoogst en laagst scorende scholen vergeleken. In deze zogenaamde 'best practice analyse' is ook een aantal kenmerken van de scholen meegenomen, zoals grootte, inspectieoordeel en denominatie.

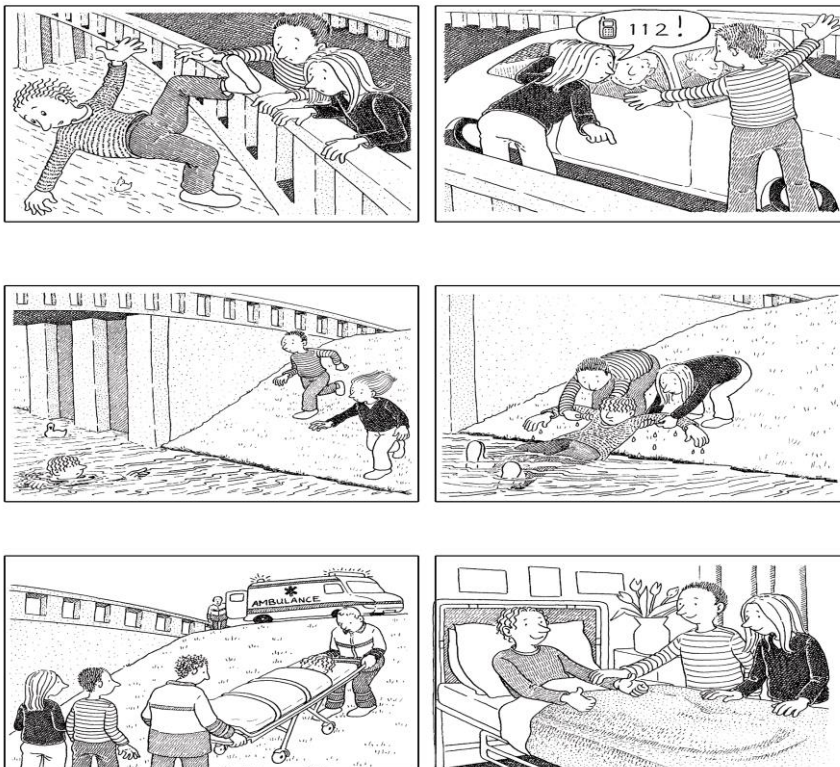
Op een aantal onderdelen is een verschil te zien tussen de laagst en de hoogst scorende scholen. Zo schatten de hoogst scorende scholen de kwaliteiten van de leerkrachten en de schoolleider hoger in dan de laagst scorende scholen. Ook zijn zij vaker bewust bezig met taalbeleid en stellen zij vaker een taalcoördinator aan. Opmerkelijk is ook dat scholen voor bijzonder onderwijs vaker voorkomen in de groep hoogst scorende scholen. Ook grote scholen zijn in deze categorie oververtegenwoordigd.

Wanneer de hoogst en laagst scorende scholen op de rekentoets over een periode van vier jaar worden vergeleken, springt het aanstellen van extra personeel als interventie er positief uit.

4.5 Drietaling onderwijs

In Fryslân zijn in 2014 ruim zeventig drietalige basisscholen (www.3ts.nl). Drietalinge scholen werken volgens een zogenaamde CLIL-aanpak (Content and Language Integrated Learning). Dat wil zeggen dat instructies worden gegeven in drie talen; Fries, Nederlands en Engels.

Het derde deelonderzoek richt zich op de werking van die aanpak op de Engelse spreekvaardigheid. Is deze beter dan van leerlingen van reguliere basisscholen? Om die vraag te beantwoorden, is de spreekvaardigheid van leerlingen van drietalige scholen vergeleken met die van eentalige scholen en scholen die extra aandacht besteden aan het Fries, bijvoorbeeld met een Friese middag. Van elk type school zijn zes scholen onderzocht. In totaal ging het om 575 leerlingen tussen de 9 en 12 jaar.

Figuur: Voorbeeld verteltaak.

De leerlingen zijn getest met een zogenoemde verteltaak (zie figuur). Hiervoor moesten zij onder meer in het Engels een verhaaltje vertellen bij een serie plaatjes. Gekeken wordt hoeveel leerlingen in het Engels en hoeveel in het Nederlands vertellen. Verder is bij een deel van de leerlingen het gebruik van het Engels onderzocht: hoeveel verschillende woorden gebruiken ze, hoe snel spreken ze en hoe lang zijn de zinnen die ze maken? De scores van de verschillende scholen zijn gecorrigeerd naar de groepssamenstelling.

4.5.1 Resultaten

In groep 6 scoren de leerlingen van de drietalige scholen significant beter dan hun jaargenoten op de andere scholen. Op drietalige scholen wordt in groep 4 begonnen met Engels, op het reguliere basisonderwijs in groep 7. Leerlingen van deze laatste scholen hebben hun Engels dus alleen van buiten school: internet, tv, etc.

Ook in groep 7 profiteren de leerlingen van de drietalige school van hun voorsprong. Het verschil in woordenschat en gebruik van het Engels tijdens de verteltaak neemt wel iets af, maar is nog steeds groot te noemen.

In groep 8 wordt het verschil nog kleiner, dat geldt zeker voor het gebruik van Engelse woorden. De woordenschat van de leerlingen van de drietalige scholen is nog steeds groter, maar op gebruik tijdens de verteltaak scoren leerlingen uit het regulier onderwijs nu even goed.

Om te kijken of leerlingen die tweetalig zijn opgevoed voordeel hebben van hun tweetaligheid bij het leren van een derde taal, zijn de scores van eentalig Nederlandstalige leerlingen en tweetalige leerlingen vergeleken. Opvallend is dat de laatste groep op vrijwel alle onderdelen lager scoort dan de Nederlandstalige leerlingen: op woordenschat, hoeveelheid verschillende woorden en zinslengte. Dit geldt met name op drietalige scholen. Het lijkt erop dat eentalige leerlingen meer profiteren van dit type onderwijs dan tweetalige leerlingen.

4.5.2 Discussie

De leerlingen van de drietalige scholen spreken in groep 6 en 7 meer Engels dan leerlingen van reguliere scholen. In Groep 8 is deze voorsprong echter verdwenen. De leerlingen van de reguliere scholen zijn in dit onderzoek dus in staat gebleken om de aanvankelijke achterstand in te lopen. Hiervoor is, op basis van dit onderzoek, nog geen afdoende verklaring te geven.

Een verrassende conclusie van het onderzoek is verder dat tweetalig opgevoede leerlingen, anders dan van tevoren werd verondersteld, niet beter Engels spreken dan Nederlandstalig opgevoede leerlingen. De Nederlandstalig opgevoede leerlingen lijken het zelfs iets beter te doen. Ook hiervoor is, op basis van dit onderzoek, nog geen afdoende verklaring te geven.

4.5 Aanvullende gesprekken met schoolleiders

In 2009 zijn alle schoolleiders middels een interview bevraagd naar hun motieven en verwachtingen omtrent hun Boppeslach-project. In 2014 zijn, waarmogelijk, dezelfde schoolleiders bevraagd naar hun ervaringen en de gevolgen van het Boppeslach-project voor hun school.

Uit de interviews wordt duidelijk dat de schoolleiders twee aspecten van het Boppeslach-project waarderen. Als eerste is dat de financiële ruimte die hun geboden werd om planmatig te kunnen werken aan de kwaliteit van het onderwijs. Dit financiële motief heeft echter verschillende kanten. Als eerste gaat het hierbij om de extra financiën die de scholen beschikbaar krijgen bovenop hun normale budgetten. Een mooi voorbeeld hiervan wordt gegeven door een schoolleider van een kleine school die zegt, "5000 euro is voor ons een verdubbeling van ons investeringsbudget". Door deze extra investering is het voor veel scholen mogelijk geworden om oude methoden te vervangen door nieuwe moderne lesmethoden. Als tweede gaat het om aanvullende financiën die het verlies van andere

financiën, zoals rugzakjes, te compenseren. Een ander voorbeeld wordt gegeven door een schoolleider die in de loop der jaren zijn budget heeft zien krimpen. Deze schoolleider geeft aan dat het project Boppeslach, “voor ons de enige mogelijkheid was om extra financiering te krijgen want wij vallen ook al buiten het Impuls gebied”.

Naast het financiële aspect wordt door een belangrijk deel van de schoolleiders ook aangegeven dat juist de aanvankelijke inhoudelijke begeleiding vanuit de provinciale projectgroep zeer belangrijk is geweest. Dit geldt met name voor de hulp bij de analyse van de schoolsituatie en de zelfevaluatie ten behoeve van de oorspronkelijk aanvraag. Deelname aan het project komt voor een deel van de scholen ook uit een preventief motief. Zo wordt achteraf aan het eind van het project door een schoolleider opgemerkt dat, “zonder Boppeslach dit een zwakke school was geworden”.

Dat het Boppeslach-project gewaardeerd is door de betrokken scholen wordt door een schoolleider treffend opgemerkt met de woorden, “complimenten voor de politiek, Boppeslach heeft veel voor ons betekent zowel vanwege de begeleiding als de extra financiën”. Hierbij moet worden opgemerkt dat in 2016 de provincie Fryslân tot de landelijke top 3 behoort wanneer het gaat om het aantal scholen dat in het basisarrangement van de inspectie van het onderwijs zit.

5. Conclusies onderzoek

Effect van Boppeslach

Op het al eerder genoemde niveau 1 [beoordeling door de Inspectie van het Onderwijs] kunnen we de volgende conclusies trekken.

- I. Gezien het relatief grote aantal zwakke en zeer zwakke scholen dat meedeed aan Boppeslach, kan geconcludeerd worden dat de kwaliteit van het onderwijs is verbeterd. Voor de start van het Boppeslach-project lag het aantal zwakke en zeer zwakke scholen aanzienlijk boven het landelijke gemiddelde. Na de eerste fase van het project lag het aantal vrijwel op het landelijk gemiddelde. Medio 2016 behoort de provincie Fryslân zelfs tot de landelijk top 3 met de minste aantal (zeer) zwakke scholen.
- II. Uit aanvullende gesprekken met schoolleiders blijkt dat zij vrijwel allemaal vinden dat Boppeslach van grote waarde is geweest en dat zij dingen hebben kunnen doen, die zonder het project niet mogelijk waren geweest.
- III. Op het niveau van de kwaliteit van het onderwijs in de klas hebben we gezocht naar relaties tussen de interventies en de kwaliteitsprofielen van de scholen. Dit heeft slechts enkele licht positieve resultaten opgeleverd zoals de relatie tussen de interventies B en C en de implementatie van zorgbeleid.
- IV. Op het niveau van de prestaties van de leerlingen hebben we geen significant effect van Boppeslach kunnen aantonen. De prestaties van de leerlingen blijven gedurende de looptijd van het onderzoek ongeveer gelijk.

6. Aanbevelingen

De conclusies die uit de drie deelonderzoeken getrokken kunnen worden, geven aanleiding tot een aantal aanbevelingen aan zowel de provincie als de schoolleiding en schoolbesturen. Deels gaan die over het onderwijs zelf, deels ook over de noodzaak van verder onderzoek.

Onderwijs

- Uit het onderzoek komt de teamstabiliteit als belangrijke factor voor het functioneren van de school naar voren. Een instabiel team op kleine scholen is niet in staat voldoende energie te richten op het onderhouden van een optimale onderwijskwaliteit. Een stabiel team is in staat de energie te investeren die nodig is voor het bewaken van de kwaliteit. Opvallend hierbij is wel dat veel schoolleiders het Boppeslach-project niet helemaal hebben meegemaakt. Hierdoor stond de binding van de school met het kwaliteitsproject onder druk. Het is daarom aan te bevelen om bij langdurige projecten naast de schoolleider ook de leerkrachten meer met het project te verbinden.
- Uit het onderzoek komt verder naar voren dat de scholen een groot deel van de subsidie besteden aan het vervangen van methoden en materiaal. Enkele schoolleiders van kleine scholen geven aan dat de bekostiging van nieuwe methoden niet (meer) in verhouding staat tot het budget dat zij regulier voor dit soort investeringen beschikbaar hebben. Dit geldt tevens voor de inzet van ondersteunende formatie als onderwijsassistentie. Daar dit probleem in mindere mate voorkomt bij grotere scholen lijkt schaalvergroting de komende jaren een belangrijk thema te worden. Samenwerking tussen en fusering van kleine scholen is daarbij aan te bevelen om de kosten van het onderwijs te beheersen.

Nader onderzoek

- Het onderzoek toont geen duidelijke invloed van schoolkenmerken als grootte en hoeveelheid combinatieklassen aan op de prestaties van de leerlingen. Toch is het goed in een regio waar leerlingaantallen dalen specifiek onderzoek te doen naar de

eisen die aan een leerkracht worden gesteld bij (zeer) kleine scholen in een tweetalige context. De uitkomst kan een bijdrage leveren aan de selectie van leerkrachten die geschikt zijn voor dit soort complexe onderwijssituaties.

- De opvallende conclusie dat eentalige leerlingen meer lijken te profiteren van drietalig onderwijs dan tweetalige leerlingen, vraagt verder onderzoek. Hierin zou onder meer gekeken moeten worden naar de blootstelling aan Engels buiten de school en de rol van zelfvertrouwen, taalattitude en motivatie onder een grotere groep leerlingen.
- Onderzoek is wenselijk naar de voorwaarden van een goede doorgaande leerlijn Fries en Engels voor leerlingen van twee- en drietalig onderwijs. Het valt aan te bevelen hierbij ook te kijken naar best practices in andere landen.

Referenties

Inspectie van het Onderwijs (2009). *De kwaliteit van het onderwijs in het noorden van Nederland. Basisonderwijs en voortgezet onderwijs in Groningen, Fryslân en Drenthe*. Den Haag: Inspectie van het Onderwijs.

Inspectie van het Onderwijs (2013). *De kwaliteit van basisscholen en bestuurlijk handelen in het noorden van Nederland: Ontwikkelingen in de periode 2008-2012*. Den Haag: Inspectie van het Onderwijs.

Provincie Fryslân (2006). *Boppeslach. Onderwijsnota provinsje Fryslân*. Leeuwarden: Provincie Fryslân.

Ruijven, E.C.M. van (2000). *Naar school. Participatie en prestaties in de provincie Fryslân*. Leeuwarden: Fryske Akademy.

Ruijven, E.C.M. (2003). *Voorsprong of achterstand? Onderzoek naar het onderwijsniveau van de Friese leerlingen in het basisonderwijs en voortgezet onderwijs*. Leeuwarden: Fryske Akademy.

Ruijven, E. C. M. van (2004). *Onderwijseffectiviteit in Fryslân. Onderzoek naar de onderwijsresultaten van de leerlingen en de kwaliteit van het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs in Fryslân*. Leeuwarden: Fryske Akademy.

Ruijven, E.C.M. (2005). *Onderwijseffectiviteit in Fryslân. Onderzoek naar de onderwijsresultaten van de leerlingen en de kwaliteit van het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs in Fryslân*. (Academisch proefschrift Rijksuniversiteit Groningen). Leeuwarden: Fryske Akademy.

Ruijven, E. C. M. van (2006). *Leervorderingen in het Friese basisonderwijs. Onderzoek naar het onderwijsniveau en de leervorderingen van de leerlingen in het Friese basisonderwijs*. Leeuwarden: Fryske Akademy